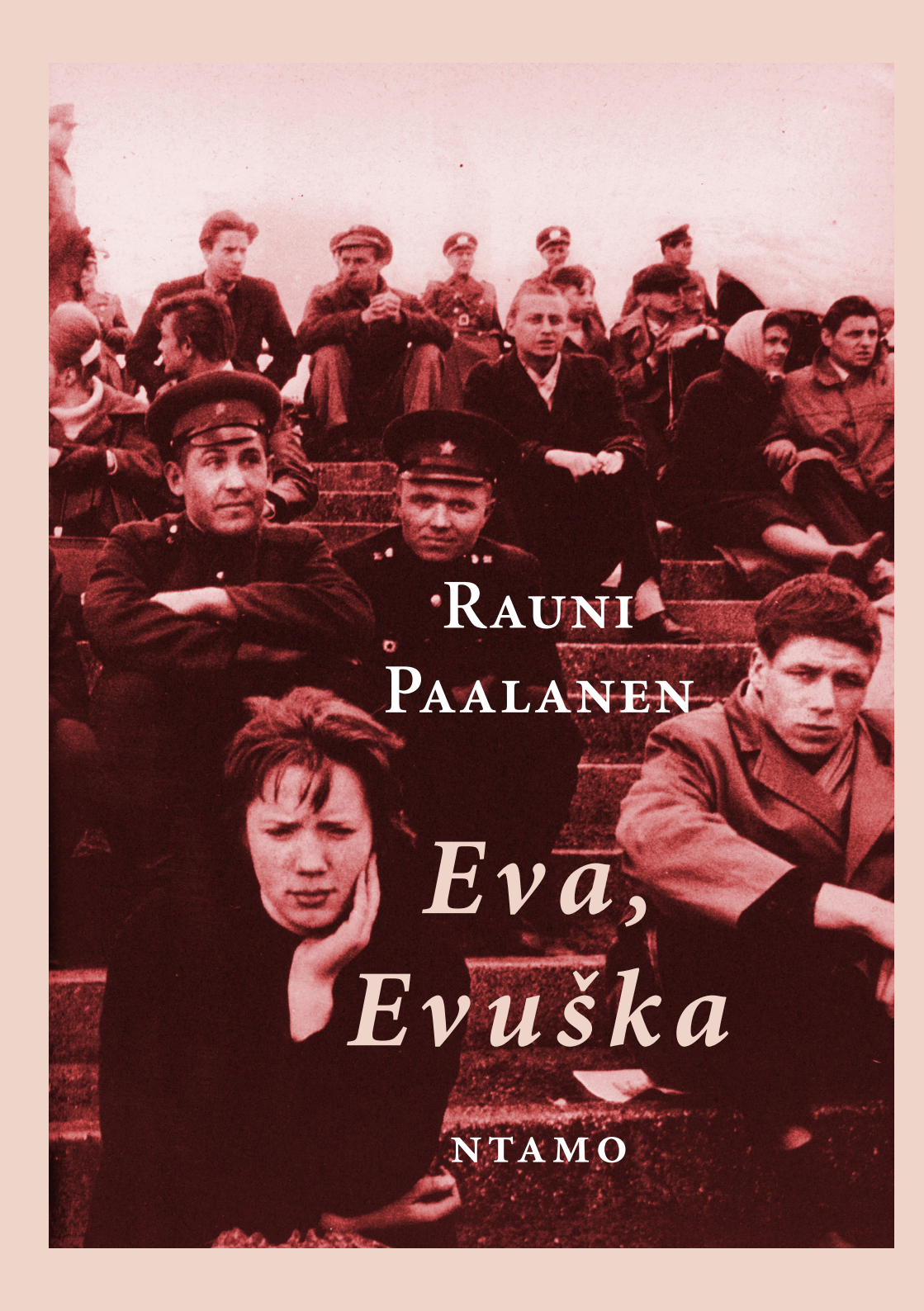

RAUNI
PAALANEN

*Eva,
Evuška*

NTAMO

Eva, Evuška

RAUNI
PAALANEN

Eva, Evuška

NTAMO
Helsinki
2023

© Rauni Paalanen 2023

ISBN 978-952-215-893-2

ULKOASU & TAITTO

Göran de Kopior

KANNEN KUVA

Michel Butor; teoksesta Bernard Larsson, *Die ganze Stadt Berlin*.
Die Zeit / Nannen, Hamburg 1964, 80–81: *Am Start der 10. Friedens-*
fahrt, Walter-Ulbricht-Stadion (2/v/1957); yksityiskohta

VALMISTAJA

BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

NTAMO

Helsinki 2023

www.ntamo.net

I

OSA

WIEN 1996

Eva avasi oven.

Niina oli ollut kaupungissa vuorokauden. Hän oli tutustunut vuokra-asuntoonsa ja kierrellyt keskustassa. Hän oli löytänyt kansalliskirjaston, hän olisi voinut astua sen suojiin ja aloittaa sieltä tämän apurahakuukauden, josta oli kauan haaveillut. Hän oli kuitenkin kääntynyt Grabenille, ja tullut Kärtner Straßelle, ja Kärtner Straße oli tuonut hänet oopperan eteen. Siellä hän muisti Evan.

Niina tiesi Evan osoitteen, etsi sen kartaltaan ja näki, että sinne pääsee raitiovaunulla, joka ajaa oopperan ohitse.

Niina seisoj rappukäytävässä. Eva katsoi häntä orvokinsiniset silmät selällään, kuin kauhistuneena. Astui lähemmäs, kysyi kuiskaten.

– *Meine* Niina, oletko se sinä?

Niina naurahti.

– *Freundin aus Finnland*, hän sanoi, – ilmielävänä.

Eva pyyhki kätensä – ne olivat jauhoiset – esiliinaan ja kaappasi vieraan syliinsä. Puristi lujaa, päästi, jäi seisomaan hämmästys yhä silmissään.

Niina katsoi Evaa päästä jalkoihin. Ei ole paljon vanhentunut, vaikka siitä on yli kaksikymmentä vuotta. Sama säikähtänyt ilme, ja korkeat poskipäät. Kaulassa on kyllä ryppyjä, kaula jos mikä paljastaa naisen iän.

Eva väänteli kaksin käsin esiliinan helmaa, alkoi puhua nopeasti.

– Tämä asunto ei ole minun, enkä pidä näistä tapeteista, katso, kuin olisivat likaiset, mutta se ei ole likaa, väri vain on vastenmielinen. Vuokrasin tämän kalustettuna, huonekalut ovat omistajan, unkarilaisen rouvan, jolla on monta huoneistoa, jolla on rahaa kuin heinää mutta silti kehtaa vaatia minulta kauhean korkeaa vuokraa... Minä teen töitä myös kotona, raadan yötä päivää, tämä on kallis kaupunki... Rouva olisi ottanut minulta vielä enemmän, mutta keksin käyttää hyväkseni isän unkarilaista sukua, ylistin sitä, sain tingityksi viisisataa šillinkiä. Se oli kyllä rumaa, vilpillistä, en ole pitänyt yhteyttä niihin sukulaisiin, äidin suku on ollut minulle läheisempi...

Niina astui kynnyksen ylitse ja veti oven kiinni.

– *Mein Gott*, mitä minä höpötän, Eva huudahti. – Käy peremmälle, riisu takkisi, miten tyylikäs takki sinulla on, etkä ole yhtään vanhentunut, tukka on kyllä toisenlainen, lyhyt, ja sinusta on tullut oikea daami!

Niina ripusti takin eteisen naulakkoon, näki itsensä peilistä. Minä olen muuttunut enemmän kuin Eva mutta en ole oikeastaan sen vanhemman näköinen.

– Sinä yllätit minut, sait minut ihan sekaisin, Eva sanoi ja katsoi moittivasti. – Minä en ymmärrä..., miksi et ilmoittanut, oletko täällä turistina?

– Sain kääntäjästipendin. Tahtoisin suomentaa Ingeborg Bachmannin tuotantoa, tulin tänne tekemään tutkimuksia työtäni varten.

Eva läiskäytti kätensä yhteen.

– Sinusta on tullut tutkija! Minä olen ylpeä sinusta, Niina! Sinun pitää asua minun luonani: voit työskennellä täällä päivisin, kun poika on koulussa, ja minäkin olen usein poissa, tulkkaamassa bisnesmiehiä, ja poliitikkoja, käyn myös heidän kodeissaan antamassa yksityistunteja, tšekkiä, ja slovakiaakin...

– Olen jo vuokrannut asunnon, Niina vastasi.

Eva tuskin tietää mitään Bachmannista, hän ajatteli. Mutta puhuu saksaa melkein ilman vierasta korostusta, ja eloisasti: ”Rahaa kuin heinää...” Minä voin verrytellä Evan kanssa puhekieltä. Tietysti pitää tavata myös oikeita wieniläisiä. Pitää nähdä ja kuulla erityisesti heitä, tutustua kaupunkiin, myös nykykulttuuriin...

– *Buchtelit!* Eva kirkaisi. – Tule heti keittiöön, minun *Buchtelini* palavat!

Eva veti uunista pellillisen ruskeita, vaniljalta tuoksuvia pullia.

– *Gott sei Dank*, ehdin viime hetkellä, hän huokasi.

Niina oli istuutunut vahakankaalla peitetyn pöydän ääreen.

– Näissä on luumutäyte, Eva selitti. – Ihan kuin olisin aavistanut sinun tulosi, leiponut sinua varten! Maista, syö monta! Vai tahtoisitko jotain suolaista? Odota, minä keitän kahvia!

– Istu alas ja rauhoitu, Niina sanoi.

Eva ei totellut vaan mittasi veden ja jauheet kahvinkeittimeen, nosti *Buchtelit* vadille, kattoi pöytään kupit ja lautaset. Istuutui sitten Niinaa vastapäätä ja kaivoi esiliinan taskusta tupakan.

– Sinä poltat?

– Niin, ihan liikaa... silloin Berliinissä minulla ei ollut tätä pahetta, mutta sinä, Niina, suosit kauheaa itäsaksalaista tupakkaa, en muista sen nimeä, oliko siinä edes filteriä... Etkö polta enää?

– Lopetin jo vuosia sitten.

ENSIMMÄINEN KESÄ

BERLIINI 1970

Niina ja Eva tutustuivat toisiinsa sängyssä. Se oli Göpfertin pariskunnan aviovuode, kuukaudeksi heidän käyttöönsä luovutettu, huone ja sänky Lichtenberger Straßen varrella, uudessa asuin-korttelissa melkein Itä-Berliinin keskustassa.

Niina oli tullut Humboldt-yliopiston kansainväliselle kieli-kurssille opiskelutoverinsa Piken kanssa. Pike oli huomannut germanistiikan laitoksen ilmoitustaululta mainoksen tästä kurssista, joka oli paljon halvempi kuin Länsi-Saksan tarjoukset.

– Itäpuoli on kuulemma ankea, Pike sanoi. – Mutta kun hommaa viisumin, sieltä pääsee välillä länteen.

Niina ei vastannut mitään mutta arveli, että sosialistisen DDR:n pääkaupungilla täytyy olla myös myönteiset puolensa. Hän oli juossut Vietnam-mielenosoituksissa vastustamassa USA:n

imperialismia. Hän oli vastustanut myös Persian šaahia. Ja Tšekkoslovakian miehitystä. Sen oli toimeenpannut toinen sosialistinen maa, Neuvostoliitto, mutta se oli tuntunut Niinasta väärältä, ja myös kaikki hänen ystävänsä olivat lähteneet kadulle.

Ensimmäisinä opiskeluvuosinaan Niina oli hullaantunut Helsingin katuihin ja vasemmistolaisen nuorison keskellä katua rientäviin, iskulauseita huuteleviin kulkueisiin. Kommunistiksi hän ei vielä tunnustautunut. Hänen uusi poikaystävänsä, valtiotieteen opiskelija, toimi aktiivisesti Sadankomiteassa ja Vietnamliikkeessä, ja sanoi olevansa sosialisti ja pasifisti. Se sopi Niinalle. Hän oli ihastunut myös komeaan Che Guevaraan, ja oli vähän pettynyt, kun sai kuulla, ettei tämä ollutkaan väkivallattoman vastarinnan kannattaja. Elokuussa 1968 Niina oli ollut kadulla jakamassa helsinkiläisille Tšekkoslovakian pienoislippuja, ja oli sitten kiinnittänyt sellaisen myös seinälleen, suuren Che-julisteen laitaan. Hän oli kutsunut boksiinsa ystäviä, ja ystävätär, joka oli paremmin perehtynyt sosialistisen leirin asioihin, oli supattanut hänelle vaivihkaa: ”Ota pois tuo lippu Chen rintapielestä!”

Pike ei ollut osallistunut opiskelijoiden poliittisiin rientoihin, Niina oli tutustunut häneen proseminaariryhmässään.

Niina ja Pike matkustivat heinäkuun alussa Tukholmaan, Tukholmasta Malmöhön, Trelleborgiin ja Saßnitziin ja sieltä Berliiniin. Pike oli varakkaasta kodista, hän oli reissannut Euroopassa, Englannissa ja Länsi-Saksassa, vanhempiensa kanssa oli käynyt USA:ssa asti. Niina oli tätä ennen ollut vain bussi-matkalla Leningradissa. Tuskin oli päästy satamasta, kun Pike vei Niinan laivan baariin ja tilasi heille *daiquirit*.

– Tämä oli Hemingwayn lempijuoma, Pike valisti. – Tässä on rommia, tätä hän nappaili Kuubassa.

Niina maistoi lasistaan, ja tunsu itsensä seikkailijaksi. Hän oli lainannut suomeksi ilmestyneet Hemingwayn teokset kylänsä kirjastosta jo teinityttöinä ja hurmaantunut kirjailijan surumielisestä uhoilusta ja levottomuudesta.

Niina oli päässyt pääkaupunkiin opiskelemaan keski-suomalaisesta kirkonkylästä, jossa hänen isänsä ja äitinsä raatoivat sekatavarakaupassaan, että Niina ja hänen pikkusiskonsa voisivat käydä keskikoulua ja lukiota. Niinan vanhemmat eivät olleet nähneet suurta maailmaa, eivätkä olleet osanneet kertoa tyttärilleen rommisekoituksista.

Pike maisteli *daiquiria* savuke rennosti sormien välissä ja huokaili.

– *Mein Gott!* Ihanaa päästä pois Suomesta!

Niina katseli häntä ja otti opikseen.

Berliinin junassa Pike unohti maailmannaisen roolin. Itä-saksalaiset tullimiehet myllersivät matkalaukkuja, tyhjensivät ne tylysti, ja tutkivat kulmat rypyssä alusvaatteita ja matkalukemisia. Niina ja Pike eivät uskaltaneet inahataakaan. Ulkona parveili aseistettuja rajavartioita susikoirien kanssa. Tytöt katselivat tyrmistyneinä, miten koirat ja miehet ryömivät junan alle.

– Aiotte siis opiskella Saksan Demokraattisessa Tasavallassa? passintarkastaja urahti Niinalle.

– *Jawohl*, Humboldt-yliopistossa, Niina vastasi ja hymyili varovasti.

Ehkä tämä virkailija vaistoaa, että minä suhtaudun hänen isänmaahansa positiivisesti, hän ajatteli.

– Juna on tutkittu oikein saksalaisen perusteellisesti, Pike supatti, kun tullimiehet olivat menneet.

Itäiselle asemalle, Ostbahnhofille, saapui kaksi hiljaista ja uupunutta suomalaistyttöä. Kaupunki avautui heidän eteensä mustana ja harmaana. Mustia tehtaanpiippuja, harmaita korkeita kerrostaloja. Taivaskin oli harmaa, paksussa pilvessä. Hiilen haju tuntui pistävänä.

Taksikuski esitteli kaupunkiaan kuin paraskin opas.

– Katsokaapa, siinä taivasta tavoittelee meidän setämme Axel Springer, hän kuulutti.

– Springer Verlag näkyy lännestä, muurin takaa, Pike kuiskasi Niinalle.

Mustaa ja harmaata vasten korostuivat muutamaiset punaiset juovat: banderollit iskulauseineen.

– Nämä on tuotu meille Neuvostoliitosta, minusta ne eivät sovi saksalaiseen tyyliin, sanoi Heidi sittemmin kaupunkinsa koristeista.

Niinan mieleen ne toivat opettajan punakynän alle-viivaukset ja huutomerkkit.

Heidi oli heidän huoltajansa, *Betreuer*, joka otti heidät vastaan kurssin toimistossa Unter den Lindenillä. Hänellä oli yllään nuorisoliiton, Freie Deutsche Jugendin sininen paita, ja kapea musta hame, melkein mini. Niinan mielestä hame sopi yllättävän hyvin paidan militanttiin tyyliin. Korkeapovinen Heidi kantoi paitaansa ryhdikkäästi ja liikkui sulavasti ja suora-

selkäisenä pikku hameessaan. Hänen kädenpuristuksensa oli luja ja lämmin.

– *Herzlich willkommen*, tervetuloa Saksan Demokraattisen Tasavallan pääkaupunkiin rakkaat suomalaiset ystävät, hän huudahti heleästi ja tarjoili nääntyneille matkalaisille omenamehua ja makkaravoileipiä.

Heidi selitti, että *Betreuerit* olivat vastuussa ryhmästään ja huolehtivat kaikesta mikä liittyi niin opiskeluun kuin vapaa-aikaan.

– Voitte kysyä minulta mitä vain ja kertoa toiveistanne. Tunnen hyvin kotikaupunkini Berliinin ja voin esitellä teille nähtävyyksiä.

Piken ja Niinan mielestä huoltaja tuntui mukavalta. He ilmoittivat hänelle, niin kuin olivat jo laivalla sopineet, että halusivat asumaan eri osoitteisiin. Että joutuisivat varmasti puhumaan saksaa, oppimaan myös puhekieltä. Niin Niinan pariaksi osoitettiin Eva, säikähtäneen näköinen slovakkityttö. Pike häipyi tummakulmaisen bulgariaaistytön seurassa.

Eva oli ensi kertaa ulkomailla, joskin sosialistisessa veljesmaassa. Hän oli asunut pienessä itäsllovakialaisessa kylässä, opiskellut kaksi vuotta Košicessa saksaa ja venäjää. Niina oli hänelle ensimmäinen ilmielävä kapitalistisen leirin kansalainen – jonka kanssa hän nyt seisoi Göpfertien makuuhuoneen kynnyksellä.

– Voitte tehdä läksyjänne olohuoneessa, rouva Göpfert sanoi.
– Tässä ei valitettavasti ole pöytää.

Huoneessa oli vain muhkea parisänky.

Niina vilkaisi Evaan ja virnisti hämillään. Eva ei vastannut hänen katseeseensa vaan kääntyi kuuntelemaan miten rouva selitti touhukkaasti ja kuin ylpeänä makuuhuoneesta luopumistaan.

– Mieheni on työkomennuksella Leipzigissa. Hän voi viikonloppuisin nukkua keittiössä niin kuin minäkin.

Eva nyökytteli ja niiasi. Polvet notkahtivat, erottuivat juuri ja juuri sinikukkaisen mekon helman alta. Niina katseli Evaa: Onneton hiirulainen! Mekko on tyylitön, jotain mummomuotia.

Rouva antoi tytöille yhteisen avaimen. Onko minun huolehdittava koko kuukausi tuosta otuksesta, Niina huokasi mielessään.

Tytöt avasivat matkalaukkunsa ja alkoivat purkaa niistä vaatteita rouvan osoittamaan komeroon. Niina ei voinut olla vilkuilematta Evan pitkäpunttisia alushousuja ja vaaleankeltaisia, teräväkärkisiä rintaliivejä. Äidillä oli tuommoiset, kun olin pieni tyttö, Niina muisti.

Eva heittäytyi istumaan sängyn reunalle.

– Villatakki! Minä olen unohtanut villatakin Košicen asuntolaan! Ja kaikki mekot ja puserot ovat lyhythihaisia! Miten minä selviän tässä ilmastossa?

– Minulla on kaksi, saat tämän valkoisen, Niina sanoi.

Eva kapsahti hänen kaulaansa, puki takin päällensä, pyörähteli peilin edessä.

– *Danke, danke*, miten sievä, hän iloitsi.

Varjelkoon, mikä metakka yhdestä takista, Niina ajatteli.

”

**Košicen Eva,
Wienin Eva,
Berliinin Eva
– onko vielä
muitakin
Evoja?**

NTAMO 2023

ISBN 978-952-215-893-2

Eva, Evuška SAA ALKUNSA ITÄ-BERLIININ
KESÄSTÄ 1970. SE ON MYÖS NOVELLISTINA, ESSEISTINÄ,
SATUKIRJAILIJANA JA KÄÄNTÄJÄNÄ ANSIOITUNEEN
RAUNI PAALASEN NELJÄS ROMAANI.